

RACHEL CUSK

Parad

Översättning av Niclas Hval

ALBERT BONNIERS FÖRLAG

Av Rachel Cusk har tidigare utgivits:

Konturer 2018

Transit 2018

Kudos 2019

Efterbörd 2020

Andra stället 2021

Albert Bonniers Förlag

Sveavägen 56, 103 63 Stockholm

www.albertbonniersforlag.se | info@albertbonniers.se

ISBN 978-91-0-080749-8

Originalalets titel: *Parade*

Copyright © 2024, Rachel Cusk

All rights reserved

Översättning: Niclas Hval

Omslagsbild: Petra Börner

Omslagstypografi: Eva Wilsson

Första tryckningen

ScandBook, EU 2025

Stuntmannen

Vid en viss tidpunkt i karriären började konstnären G, kanske för att han inte lyckades hitta något annat sätt att få rätsida på sin tid och plats i historien, att måla upptäckter. Vid en första anblick såg målningarna ut att vara felhängda, men sedan lät signaturen i det nedre högra hörnet tydligt meddela att en ny verklighet stod för dörren. Hans fru menade att han genom den här utvecklingen oavsiktligt hade gett uttryck för något besvärande om kvinnans villkor och undrade om det kunde inverka menligt på hans framgångar, men kritikerna var mer entusiastiska än någonsin över upptäcktmålningarna, och G överöstes av en ny omgång priser och utmärkelser som folk verkade vilja ge honom nästan oavsett vad han tog sig för.

De bodde i en skogklädd trakt en bit från staden, för trots att världen hade visat G sin uppskattning var han arg och sårad och kunde inte förmå sig att förlåta den. Hans tidiga verk hade kritiserats brutalt, och även om folk försäkrade honom att förmågan att chockera var det säkraste beviset på att han var begåvad hade G inte återhämtat sig från påhoppet. Han hade en styrka som visserligen inte kunde hejda försöken som gjordes att förgifta och förgöra honom, men den kunde ta emot dem, han kunde svälja

giftet och förändras av det så att hans överlevnad inte bara visade att han hade förmågan att härda ut, den vittnade även om en långsam korsfästelse som i slutänden övertygade världen om att den borde straffa sig själv för vad den gjort mot honom. Det var tack vare skogen som G hade hittat en väg ut ur det konstnärliga dödläge där han kände sig fångad mellan representationens anekdotiska natur och abstraktionens frånvändhet. Han hade ägnat mycket tid åt att iaktta traktens skogshuggare, och varje gång han såg ett stort träd fällas kom frågan om vertikaltet upp. Först målade han männen och träden i ett slags samexistens där stammarna var utbytbara med kropparna. Sedan hade han sett hur även kropparna kunde fällas, skiljas från sina rötter och läggas på sidan eller kapas upp i bitar. Tanken på omkastning kom till sist upp som ett sätt att få slut på våldet och återupprätta en helhetsprincip, så att världen blev mer intakt igen, fast uppochner, och på så vis fri från verklighetens bojor.

Första gången G:s fru såg uppochnedmålningarna var det som att få ett slag mot kroppen. Känslan av att allt skenbart stod rätt till trots att det var fundamentalt fel var något hon starkt kunde relatera till: sådana var hennes villkor, hennes köns villkor. Målningarna gjorde henne olycklig, eller de fick henne snarare att erkänna en olycka som alltid verkade ha funnits inom henne. G målade en tavla som hon tyckte särskilt mycket om, av smala björkar i solsken, och det förryckta lugnet och den rubbade oskuldsfullheten i de uppochnedvända träden tycktes säga att galenskapen kunde vara en tillflyktsort. Hur kunde han förstå den namnlösa kvinnliga olyckan inuti henne som gjorde galenskapen så lockande? Till skillnad från andra konstnärer de kände kunde G inte

anklagas för att utnyttja folk: han led inte av självupptagenhetens blindhet, och han hade heller aldrig tagit sig några friheter som hans allmänt högt värderade blick till synes hade kunnat legitimera. Han hade berättat att innan han träffade henne hade han i stor utsträckning fått tillgripa onani. Gjorde han anspråk på att det marginella perspektivet faktiskt var hans eget? I så fall hade han varit tvungen att lägga sin maskulinitet åt sidan, om än bara tillfälligt. Han hade försiktigt makat sig närmare det marginella, liksom från sidan, och delat dess rättslöshet och dess stumma och trasiga identitet, med den skillnaden att han nu hade lyckats ge det en röst.

De tidiga målningarna var stora porträtt, flyhänta och något naiva i stilen, av fullt igenkännbara personer från trakten och bekantskapskretsen. De var enkla och formella, som om G ville uttrycka sitt ärliga uppsåt samtidigt som han vände världen uppochner. Varför var personerna uppochner? Det var den enda fråga man kunde ställa sig, fast svaret verkade så uppenbart att ett barn hade kunnat leverera det, alltså förmådde målningarna sätta fokus på en kunskap som betraktaren redan besatt. G började måla stora komplexa landskap där naturen verkade må bättre än någonsin; den verkade vittna om sin förmåga att återhämta sig efter människans våld, om sitt vakande genom gryning efter gryning där den oupphörligen trädde fram i ljuset. Den solade sig i ett ordlöst moraliskt överflöd, troskyldigt omedveten om den fullständiga omkastning den genomgått, och det var den aspekten av oskuldshet, eller okunnighet, som fullständigt lyckades separera målningens representerande kvaliteter från det den tycktes representera.

Frågan huruvida G i praktiken målade en inverterad

värld eller helt enkelt hade vänt på målningarna när de var klara och sedan signerat dem var något som bemöttes med en egendomlig tystnad. Det första scenariot medförde ofantliga tekniska utmaningar; det andra var mer som ett absurdistiskt skämt som kunde avfärdas på några minuter. Trots det blev han aldrig tillfrågad om det i offentligheten, och frågan nämndes inte i någon av de många texter som kritikerna skrev om den nya radikala vändningen i hans konstnärskap. Det hände att folk frågade G:s fru i avskildhet, som om de i hennes närvaro äntligen kunde ta risken att visa sig dumma. I sådana stunder kände hon sig förverkligad i sin roll som ett kärll för all slags svaghet. Hon hade inget emot det, för man lärde sig väldigt mycket på det viset, men det sammanfattade något för henne, och inte bara om konsten, att en sådan enorm förvirring kring sanningen kunde förbli höljd i en stilla stumhet. Hon anade att det var så allt som var ädelt till sist förstördes. G skulle helhjärtat ha hållit med henne, och hon lade faktiskt märke till att han självmant började tala om sin teknik och öppet förklarade att svårigheterna med det inverterade målandet krävde att man använde sig av fotografier. Längre fram övergav han fotomediet och målningarna blev då ännu större och mer drömlika och abstrakta. Frågan om vad en människa egentligen var hade i alla fall aldrig verkat så omöjlig att besvara. Han målade ofta en ensam man som låg hopkrupen i sängen, med solkiga oceaner av tomma lakan och den lilla plågade mannen någonstans högt upp i bild.

G ansåg att kvinnor inte kunde vara konstnärer. G:s fru tänkte att det nog var precis vad de flesta människor ansåg, men att det var olyckligt att det var just han som skulle uttrycka det öppet. Hon undrade om det var hennes

outsinliga lojalitet mot honom, hennes ständiga närvaro vid hans sida, som hade lett honom fram till den åsikten. Utan henne skulle han nog fortfarande kunna vara konstnär, men han skulle inte vara en riktig man. Han skulle sakna hem och barn, han skulle sakna förutsättningarna för skapandets vårdslöshet, eller han skulle rättare sagt snabbt förgöras av den vårdslösheten. Alltså tänkte hon att det han egentligen sa var att kvinnor inte kunde vara konstnärer om männen skulle vara konstnärer. En gång var hon i hans ateljé med en romanförfattarinna som var på besök, och när denna fick se uppochnedmålningarna var det som om hon blev träffad av blixten, vilket var ungefär vad som hade hänt G:s fru också. Jag vill skriva uppochner, hade kvinnan utbrustit med stor känslosamhet. G hade säkert tyckt att det var en urbotad dum utsaga, men G:s fru var i tysthet nöjd eftersom hon själv hade känt att den verklighet som G så briljant målade upp, som var identisk med sin verklighetspartner i varje liten detalj bortsett från den fullständiga omkastningen av den moraliska kraften, var det närmaste hon hade kommit mysteriet och tragedin kring hennes eget kön. Det hade hörts en klagande ton – kanske på grund av orättvisan – i romanförfattarinnans röst, som om hon just insett att något hade stulits från henne. G var inte den första man som beskrivit kvinnor bättre än kvinnorna lyckades beskriva sig själva.

Damen hade bett oss att flytta, för plötsligt ville hon ha tillbaka sin lägenhet. Det gick inte att dröja med att tillfredsställa hennes önskan – trots att vi inte hade någonstans att ta vägen var vi tvungna att ge oss av omedelbart. Vi hade bott där i mer än ett år: lägenhetens väggar hade

stått för vår trygghet under flytten till den utländska staden. Vi kände oss skyddade där, högt upp på översta våningen där vi kunde öppna fönstren och titta ner på gatan utan att själva bli sedda. Efter att vi flyttat ringde damen ibland helt apropå för att höra hur det gick för oss. Hon var nog med att låta avslappnad och vänlig, men samtalen i sig skvallrade om skuldkänslor.

Det hade funnits en spegel i lägenheten, förgylld och utsirad, som var så stor att den inte återspeglade betraktaren som bildens självklara mitt utan som en del av en större scen. Att se in i den var att bli sedd i proportion till andra ting. Förlusten av spegeln var som att bli av med en kompass eller navigeringspunkt. Det var förvånande hur mycket den hade bidragit till känslan att vara orienterad. Ibland kan en mindre förändring få ett stort bygge att rasa, och precis så var det med damens lägenhet. När vi lämnade den hände ett antal saker vars rötter oftast gick att spåra dit när man väl grävde fram dem. Vi fick höra att damen inte hade blivit kvar särskilt länge i lägenheten när allt kom omkring. Hon hade blivit besviken på den på något sätt, alltså hade hon flyttat tillbaka till stället där hon bodde innan och nu stod den tom. Kanske hade hon odlat en bild av sitt gamla liv i lägenheten som hade dragit henne bort från det nya liv hon inrättat åt sig på en annan plats. Men lägenheten, när hon väl kom dit, innehöll inte det gamla livet. Det gamla livet hade blivit det nya liv som hon redan levde.

Under flera veckor bodde vi på det ena stället efter det andra, utan att packa upp resväskorna. Vi var varken infödda i staden eller landet och vi hörde inte hemma i dess språk: damens lägenhet hade varit som en båt och nu hade vi kastats i havet. Den hade varit full av hennes

ägodelar och jag hade fått en djup trygghetskänsla av att leva bland hennes saker som var av ett slag som jag inte hade valt åt mig själv. Det var inte bara befrielsen från min egen smak och mina egna val som hade lugnat mig, utan även detta att nedsänkas i någon annans perception. Men jag behövde faktiskt inte fråga mig varför det var så behagligt att leva i en värld som skapats av någon annan. Trots det blev samma kapitulation på de ställen som följde efteråt bara alltmer oroande. Vi bodde en längre tid i en liten intetsägande lägenhet där den som hade rummen ovanför hetsigt vankade fram och tillbaka under nattens alla timmar, och jag drogs med i den osedda främlingens rastlöshet som började kännas som min egen rastlöshet som vaknade efter att ha undertryckts det senaste året. Den enda spegeln var en rektangel ovanför handfatet i badrummet, och ytterdörren var försedd med en hel rad kraftiga järnlås, som om individualiteten som begrepp plötsligt hade blivit mer begränsad och hotad.

Det fanns en park i närheten där det växte ett stort körsbärsträd. Dess gigantiska grenar var så gamla och tunga att de vilade på marken runt trädet. I den för tidigt ankomna vårens plötsliga solsken hade trädet blommat i ett uppseendeväckande vitt blomlödder, som en enorm brytande våg. Blommorna bildade en bröllophimmel runt stammen som vajade och böljade i de friska vindbyarna. Den var så stor att den utgjorde ett slags vindskydd, som ett tält runt den jättelika knotiga stammen. Jag tänkte ofta på hemmet vi hade lämnat, vårt eget hem, som vi hade lämnat på eget bevåg.

Vi flyttade till en annan tillfällig lägenhet och sedan ytterligare en. Vi bodde några nätter på ett ställe med trasig värmepanna där vi inte kunde ta av oss ytterkläderna.

Iskallt och snöblandat regn störtade ner från himlen som en repris på vintern. Jag tänkte på körsbärsträdet i parken som hade blommat så tidigt. På gatorna fanns det folk som sov hopkurade i portar och under broar och gångvägar, ibland slog de upp tält på trottoarerna. Alla gick förbi dem, dessa förebråelser mot subjektiviteten, till synes likgiltiga. Vi själva, som var utbölningar i ett limbo vi skapat på egen hand, kände kanske förebråelsen på ett annat sätt. Hemma hade folk också sovit i portarna: här tog det oss längre tid att glömma dem.

Vi flyttade från ställe till ställe tills våren kom tillbaka på riktigt och träden återfick sina kronor och gatorna blev livliga igen. När vi gick genom staden i det skarpa nya solljuset kunde vi ibland känna frihetsinslaget i vår rotlöshet. Vi hade till sist hittat någonstans att bo, en egen lägenhet, som skulle bli ledig om några veckor. Med denna hamn i sikte blev våra riktiga känslor – som nu drogs med erfarenhetens börda – mer uppenbara. En viss blomning – en oskuldsfullhet, eller kanske bara en okunskap – hade berövats oss. Vi hade föreställt oss ett liv här i staden och sedan försökt göra den bilden verklig, och i den processen hade föreställningsförmågans roll verkat extra tvetydig, den verkade blottlägga något som vi inte hade känt till om vårt förhållande till verkligheten. Den här andra sidan av föreställningsförmågan, döds-sidan, flimrade ibland förbi under perioder när en sak inte kunde kopplas till en annan och det saknades ordning eller logik i planerna vi genomförde.

En morgon när jag gick nedför en stillsam solig gata där folk satt på uteserveringar och drack kaffe blev jag attackerad av en okänd person som slog mig hårt i huvudet. Angriparen var en kvinna, som var omtöcknad av

galenskap eller missbruk, och just hennes kön orsakade problem både när jag skulle berätta om händelsen för andra och i hur jag hanterade den själv. Jag hade inte lagt märke till att hon närmade sig och inte heller förberett mig på slaget, vilket gjorde att jag hamnade blödande på händer och knän på gatan utan att förstå vad som hade hänt. En skara människor samlades genast: folk reste sig från borden och ropade och gestikulerade. I tumultet hade kvinnan gått därifrån. Åskådarna pekade på henne: hon hade stannat vid gatuhörnet och vänt sig om, som en konstnär som tar ett steg tillbaka för att beundra sin skapelse. Sedan hytte hon med näven och försvann.

Under tiden som följde slogs jag av tanken att jag hade blivit mördad men trots det var vid liv, och jag märkte att jag kunde förknippa denna död i livet med andra händelser och upplevelser, som i de flesta fall på något vis var en konsekvens av min biologiska kvinnlighet. Dessa kvinnliga erfarenheter, förstod jag nu, hade oftast tillskrivits ett alternativt jag eller dubblettjag vars roll var att ta emot eller stänga in dem så att de inte tog plats i livets fortgående historia. Det alternativa jaget fungerade ungefär som en stuntman som tog de verkliga riskerna när en uppdiktad varelse skulle skapas, någon vars identitet ansågs vara helt grundad i att utsätta sig för fara. Trots att stuntmannen inte har något eget namn eller någon egen identitet är det hon som både gör karaktären möjlig och skapar dess fikcionalitet. Men våldet och plötsligheten i händelsen på gatan hade fullständigt överrumplat min stuntman.

Inte ens efter att vi hade flyttat in i vår lägenhet kunde jag glömma eller återhämta mig från det som hänt, och den rena sorg jag kände verkade ha sitt ursprung

i medvetenheten om ett större nederlag där händelsen hade utdelat det avgörande slaget. Slaget i sig, som både tillhörde minnet och stod utanför det, kunde inte smältas: det fastnade liksom i halsen och gick varken att svälja eller spotta ut. De få sekunderna spelades gång på gång upp för min inre blick, som något som fångats in och inte kan hitta ut, och frågan om vem min mörderska var, eller varför hon hade angripit mig och vad det var hon hade sett i mig som hon ville krossa, gav gradvis vika för insikten att det jag upplevde var att representationen hade dukat under för våldet.

När damen ringde nästa gång fann jag ett bakvänt nöje i att berätta nyheten för henne. Så fruktansvärt! tjöt hon. Jag lade märke till att hon avslutade samtalet snabbare än vanligt. Jag utgick från att vi inte skulle höra av henne igen.

G beslutade sig för att måla sin fru på ett någorlunda klassiskt manér, som en nakenstudie. Men målningarna var kaotiska och mörka: omkastningen befriade honom inte alls från subjektiviteten utan verkade bara avslöja något otrevligt i honom själv, ett kristalliserat hat som både objektifierade och förintade hans fru. Hon kunde inte bli sedd, i alla fall inte av honom: något brutalt i deras kontrakt, deras äktenskapskontrakt, vällde fram och krossade varseblivningen. Det var inte ovanligt att våld sipprade ut ur uppochnedmålningarna, men det var ett våld som han redan visste att han bar på: han hade ärvt det, kunde svara på det, blev själv dess offer någon gång ibland; det han inte ville var att bli det.

G och hans fru åkte och hälsade på G:s far, som bodde i ett kvalmigt litet rum på ett äldreboende på den platta

landsbygden. Det var svårt att komma på anledningar att hälsa på honom eftersom hemmet inte låg i närheten av eller på vägen till något av de ställen som G och hans fru brukade åka till. Ändå hade hans dominans över G en gång i tiden varit sådan att den inte gick att skilja från ödet. Det hade funnits en period som varade ett antal år när G och fadern inte pratade med varandra, en relationskyla som fadern skyllde helt och hållet på G samtidigt som han själv verkade nöjd och belåten med den. Att han inte förebrädde sig själv alls var nästan det som var plågsammast för G. Det fanns historier om folk som fick sin återupprättelse när döden och ljuset den kastade över sanningen närmade sig. G hade trott att fadern inte kunde dö eftersom det var omöjligt att han skulle återupprättas på det viset. Sedan en dag hade han bett G inställa sig i det kvava rummet på den platta landsbygden, och det verkade trots allt som om han skulle dö. G var i hemlighet rädd för att åka dit. Han trodde att fadern skulle kunna döda honom, förinta honom på samma vis som han en gång skapat honom. Sedan hade G:s fru sagt att hon skulle följa med. Det var förvånande att få se den äktenskapliga kärleksförsäkringen falla ut, det var inget han hade räknat med. Nu följde hon alltid med honom på dessa besök.

Fadern stod röd i ansiktet vid sitt fönster som vette mot den lilla runda gräsmattan och uppfarten och den slingrande vägen som löpte över de platta fälten framför byggnaden. Mitt i den runda gräsmattan stod en naken tårpil. När fadern såg dem komma flyttade han sig bort från fönstret där vintersolen ritade hårda geometriska figurer i glaset. Hans ursinniga röda ansikte hade sett ut att sitta fast bakom formerna, men nu var det borta. Det tomma glaset glittrade. Senare, under deras besök, återvände han

flera gånger till fönstret och tittade ut genom det. Det verkade vara en revirhävande instinkt som också var en tvångsmässig minneshandling, som om han tvingades bära minnets börda till fönstret och bjuda ut det.

Rummet låg på andra våningen. Dess tjocka beige matta gav ifrån sig en kemisk lukt. Det fanns också en något frän lukt av ålderdom. Utanför fönstret var dagen vindstilla och lugn, och i mitten av den orörliga scenen kunde den nakna tårpilen nu ses ovanifrån, mitt i en pöl av dess nedfallna löv. Det hårda vinterljuset fyllde det mycket varma rummet. Fadern satt i en läderfåtölj som stod vänd mot fönstret. Det fanns en teve i hörnet men fåtöljen hade flyttats bort från den. Fadern tittade inte på teve. Bredvid fåtöljen fanns ett lackat soffbord med en hopvikt tidning på. Faderns skruppna kropp var klädd i en grå skjorta som var instoppad i ett par manchesterbyxor åtsnörda med ett bälte. Kläderna hängde löst på honom, men han var fortfarande fast i hullet. Han bar ett förbluffat ansiktsuttryck som aldrig förändrades. Han hade under årens lopp deltagit i vissa ondskefullheter som G bara delvis kände till, och mot G hade han begått många outplånliga talhandlingar som förblev oanfrätta i G:s minne. De förändrades eller bleknade aldrig – det var fadern som förändrades i takt med att tiden åt upp honom. G:s ökande benägenhet att förlåta fadern för det han sagt innebar också en benägenhet att förlåta honom för det han gjort, även om det förra låg i det personliga minnets domän och det senare stod att finna i offentliga handlingar. Men G hade inte lyckats separera dessa två, och tillsammans fyllde de honom med ett sådant mörker att han instinktivt ville slita ut dem ur sig själv och kasta bort dem utan att se på dem.